

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО РІВНЯ ВОЛОДІННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ЯК ІНОЗЕМНОЮ

ARTISTIC TEXT AS A MEANS OF FORMING AN AVERAGE LEVEL OF PROFICIENCY IN UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Галайчук О.В.,

orcid.org/0000-0001-8052-6616

кандидатка філологічних наук,
наукова співробітниця

Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків із діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»

Трумко О.М.,

orcid.org/0000-0003-3816-6164

кандидатка філологічних наук,
наукова співробітниця

Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків із діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»

У статті розглянуто художній текст як один із інструментів формування комунікативних навичок під час вивчення української мови як іноземної. З'ясовано, що використання у навчальному процесі художніх творів українських письменників, а також системи навчально-методичних вправ і завдань до них дають змогу іноземним студентам не лише ознайомитися з нашою літературою та культурою, а й здобути чи вдосконалити рівень знань та умінь у володінні українською мовою.

Опрацьовано зразки сертифікаційних завдань і вимоги, які ставляться до іноземців, котрі вивчають українську мову як іноземну на середньому рівні, щодо теми «Традиції, звичаї, свята».

Доведено, що поетичні та прозові твори Лесі Українки є цінним джерелом для методичних розробок навчальних текстів для іноземців. Запропоновано проєкт заняття з української мови як іноземної на тему «Традиції, звичаї, свята» (рівень B2) на основі прозового твору Лесі Українки «Святий вечір!» До тексту розроблено систему дотекстових і післятекстових вправ. Завдання спрямовані на розвиток мовленнєвих навичок та умінь, вивчення і застосування у різних комунікативних ситуаціях нових слів, перевірку розуміння змісту прочитаного. Творчі вправи сприятимуть розвитку уяви, дозволять застосувати вивчений матеріал на практиці. Передбачається, що студенти, котрі здобувають середній рівень володіння українською мовою як іноземною, матимуть можливість не лише правильно зрозуміти кожен окремий «образок», а й, застосувавши попередні знання про святкування Різдва в Україні, побачити цілісність усього твору.

Зроблено висновок, що запропонований проєкт заняття може служити взірцем для методичних розробок на інші теми через інтегрування художніх текстів, актуальних для опанування на середньому рівні.

Ключові слова: українська мова як іноземна, художній текст, Леся Українка, комунікація, проєкт заняття.

The article considers the artistic text as one of the means of forming communicative skills during the study of the Ukrainian language as a foreign language. It was found that the use of works of art Ukrainian writers in the educational process, as well as the system of educational and methodical exercises and tasks to allow foreign students not only to get acquainted with our literature and culture, but also to acquire or improve knowledge and skills of Ukrainian language.

Certification tasks and requirements on the topic "Traditions, customs, holidays" for foreigners studying the Ukrainian language were analyzed.

It was proved that the poetic and prose works of Lesya Ukrainka are a valuable source for methodical development of educational texts for foreigners. In this article, the authors offer a draft lesson on the Ukrainian language as a foreign language on the topic "Traditions, customs, holidays" (level B2) based on the work of Lesya Ukrainka "Holy evening!". A system of pre-text and post-text exercises has been developed for the text. Tasks are aimed at developing speech skills and abilities, learning and using new words in different communicative situations, testing understanding of the meaning of what is read. It is expected that students who acquire an average level of proficiency in Ukrainian as a foreign language will be able not only to correctly understand each section of the work of art, but also, applying previous knowledge about celebrating Christmas in Ukraine, to see the integrity of this work.

It is concluded that the proposed project of the lesson can serve as a model for methodological developments on other topics through the integration of art tests that are relevant for mastering at the intermediate level.

Key words: Ukrainian as a foreign language, artistic text, Lesya Ukrainka, communication, lesson project.

Постановка проблеми. Основною метою навчального курсу з української мови як іноземної є формування в іноземного студента навичок

вільного володіння мовою шляхом досконалого засвоєння чотирьох видів мовленнєвої діяльності: говоріння, слухання, читання та письма. Важливу

роль у цьому процесі відіграє художній текст. Він може виконувати дві функції, які взаємодоповнюють одна одну: 1) художній текст – це об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії та 2) художній текст – це стимул для мовленнєвого спілкування [17, с. 176]. Окрім того, що художній текст забезпечує знайомство іншомовної аудиторії з найбільш вагомими творами національної літератури та є основою для розвитку удосконалення комунікативно-мовленнєвих умінь, він відображає певні моменти соціально-історичного розвитку нації та має національно-культурну значущість, а це забезпечує розвиток лінгвокраїнознавчої компетенції [4, с. 8; 7, с. 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання добору й адаптації художніх текстів, специфіки й етапів роботи над ними, видів і форм подання коментарів, вироблення стратегій розуміння таких текстів і розробки методичних моделей вивчення у контексті української мови як іноземної уже були предметом обговорення у дослідженнях А. Буднік, Л. Васильєвої, З. Мацюк, Н. Станкевич, І. Процик, Г. Швець та ін. Проаналізовано такі аспекти: роль художнього тексту у навчальному процесі [15; 3], систему вправ для засвоєння художнього тексту [10; 14], його лінгвокраїнознавчий аналіз [1; 8] тощо.

Постановка завдання. Мета статі – запропонувати проєкт заняття з української мови як іноземної на тему «Традиції, звичаї, свята» на основі художнього тексту.

Виклад основного матеріалу. У тематичному каталозі Стандартизованих вимог до рівнів володіння українською мовою як іноземною тема «Традиції, звичаї, свята» є наскрізною. Вона може включати вихідні дні, державні та релігійні свята; день народження, іменини, весілля, хрестини; побажання і подарунки; похорон і вираження співчуття; забобони; українські звичаї та традиції; релігійні звичаї та традиції [13, с. 128]. На початковому й елементарному рівнях (A1–A2) ми інформуємо іншомовців про українські релігійні та державні свята (Різдво, Великдень, День незалежності), подаємо загальну інформацію про дати та святкування цих подій, вчимо лексико-граматичний матеріал, який дозволить висловити привітання з нагоди дня народження чи весілля. Також обговорюємо тему подарунків. Рівень B1 доповнюємо інформацією про українські звичаї та традиції (наприклад: *Привіт! Мене звати Аманда. Я з Канади, але зараз живу в Україні. Тут я навчаюся в університеті. Цього року я вперше провела Різдво не зі своєю сім'єю. Святкувала я Різдво*

не 25 грудня, як це роблять у Канаді, а 7 січня. Я залишилася у своїх університетських друзів. Вони запросили мене на Святий вечір. Це святкова вечеря, яку українці готують 6 січня. На стіл подають 12 страв. Традиційно це вареники з капустою і картоплею, борщ, пампушки, риба, гриби, квасоля. Усі страви готують без м'яса. Основна страва – кутя. Її готують із пшениці, маку та меду. Під час вечері на столі горить різдвяна свічка. Наступного дня, 7 січня, українці святкують Різдво. Зранку уся родина йде до церкви. Пізніше уся родина збирається за святковим столом. На Різдво всі співають різдвяні пісні – колядки. Я зробила багато фотографій, щоб надіслати своїм батькам і друзям. Це було чудове свято).

Середній рівень (B2), який передбачає достатнє володіння українською мовою як іноземною, дозволяє спілкуватися у професійному середовищі та використовувати більшість виражальних засобів і мовленнєвих умінь [13, с. 62]. Одним із засобів досягнення цієї мети є опрацювання в іншомовній аудиторії неадаптованих / частково адаптованих художніх текстів (оповідань, романів, пісень, поезії) у вигляді опису / розповіді / роздуму у форму монологів або монологів з елементами діалогів [13, с. 62–63].

Для роботи з текстом пропонуємо використати прозовий твір Лесі Українки «Святий вечір!» [6]. Дослідження творів Лесі Українки як навчальних текстів для іншомовців представлено у публікаціях С. Шевченко (на матеріалі поезії у прозі «Твої листи завжди пахнуть зів'ялими трояндами...») [18], О. Бурковської (на основі тексту драми-феєрії «Лісова пісня») [2], Г. Швець (на прикладі оповідання «Чашка») [16]. Навчальні тексти про письменницю, її особистий і творчий простір, а також вправи до них подано у підручнику «Ключ до України: міста і люди» (рівні B2–C1) [5, с. 104–109] та навчальному посібнику «Образки з Лесиноного життя» (рівень B1) [9], створених авторським колективом Міжнародного інституту освіти культури та зв'язків із діаспорою НУ «Львівська політехніка».

Твір Лесі Українки «Святий вечір» складається із чотирьох окремих образків (так визначила жанр твору сама авторка), об'єднаних однією спільною темою. Олена Пчілка у листі до М. Косача називала їх малюночками [6]. Фактично «Святий вечір» – це цикл, який складається із чотирьох мініатюр: «Перше читання фрагментарного тексту – це звичайне, “лінійне” читання, однак потім виникає потреба у цілісному відчитуванні

рівнобіжних фрагментів, паралельних подій у єдиному контексті, адже шматки тексту сприймаються як цілісність завдяки єдиному часовому відтинку – Святого вечора», – зауважує В. Сірук [11]. Для студентів, котрі здобувають середній рівень володіння українською мовою як іноземною, цей твір дасть можливість не лише правильно прочитати та зрозуміти кожен окремих «образок», а й, застосувавши попередні знання про традиційне релігійне свято, побачити їхню цілісність.

Конспект заняття, який ми пропонуємо, складається зі словника, дотекстових вправ, тексту для читання та системи післятекстових вправ. Завдання спрямовані на вивчення нової лексики, перевірку розуміння змісту прочитаного тексту, розвиток комунікативних навичок та умінь. Зауважимо, що у матеріалах до заняття ми свідомо не подаємо загальну назву до образків, оскільки одним із пропонувананих завдань до розуміння прочитаного є пропозиція назвати твір.

На першому етапі заняття студенти ознайомлюються з маловідомими словами у дотекстовому словнику:

Ба! – вигук. Вживається для вираження здивування, здогадки;

вїпростати – розпрямити що-небудь похиле, зігнути;

гомоніти – говорити, розмовляти тихо, приглушено; видавати безладні звуки, шуміти;

кўтатися – старанно одягатися в що-небудь тепле;

либонь – мабуть;

обрус – скатертина; виготовлений із тканини виріб, яким покривають стіл;

силкуватися – намагатися робити що-небудь; докладати зусиль для досягнення чогось;

покій – тут: кімната;

почувати – відчувати;

прбсторінь – те саме, що простір;

у цю пору – у цей час;

чарка, *змени*. **чарочка** – невелика посудина для пиття спиртних напоїв;

шібка – скло у рамі вікна чи дверей.

Дотекстові вправи

1. З'ясуйте значення слів *вечоріти, справдитися, миготіти, бриніти, пишний, журливий, проникливий, діймати, діждати* та складіть із ними речення.

2. Розкажіть, як святкують Різдво у країні, де ви проживаєте.

3. Підтвердьте або спростуйте твердження (правда чи ні?).

– Напередодні Різдва українці мають святкову вечерю.

– Основною стравою на Святвечір є кутя.

– Узвар – це напій зі сухофруктів, який ніколи не готують на Святвечір.

– Під час Святвечора усі мовчать.

– Різдво українці святкують взимку.

– На Святвечір одягаються буденно.

– На Святий вечір виконують повсякденну роботу.

– На Різдво прикрашають ялинку.

4. Прочитайте твір Лесі Українки та перевірте правильність своїх відповідей (вправа 3).

1

Сім'я сидить за столом, вечеряє, – вже й кутя, й узвар на столі. В хаті так ясно, світло горить якось надзвичайно весело і разом урочисто. Вся сім'я гомонить, кожному хочеться сказати щось радісне, кожний почуває себе щасливим і повним надій, хоч ніхто не знає, чого, власне, сподівається він і чи справдяться його надії... Та радість перелітає з одного обличчя на друге, мигтить, мов зірниця, в очах, бринить чарочками, лунає в дзвінкому дитячому сміхові. І гомін, і сміх; але не той-то буйний, непевний гомін, коли люди гомонять і сміються надто голосно, щоб заглушити своє горе й сльози, – ні, се гомін спокійний, хоч і веселий. Як любо, урочисто-спокійно лунає те спільне: «Святий вечір!.. Будьмо здорові з святим вечором!».

2

Пишно убрана кімната; видно, що багаті люди живуть, – а задля свят прибрано той покій ще пишніше. На столі білий, як сніг обрус, добірні страви й напої. І тут ясно, і тут урочисто, та веселість не така щира, – мов трохи з примусу говоряться ті веселі речі, не зовсім вільно грає усмішка на устах. Край стола, на м'якому оксамитному кріслі, сидить молодий хлопець; його вродливе обличчя бліде, як воскове, брови надто виразно чорніють, уста усміхаються, але усміх той мимоволі виходить якийсь журливий, хоч хлопець силкується сховати ту журбу, та й інші удають, мов не бачать її... Часом серед розмови хлопець затримається, утопить свої чорні очі в просторінь і замислиться. Ох, як весело було торік у цю пору! він був повний життя, повний надій – а тепер... Тепер він сидить без сили, слабкий... Чи діжде він другого святого вечора? Що ж це? знов та журба, знов той жаль? Ні, годі! Он усі так приязно, весело (занадто весело!) бажають йому щастя-здоров'я!.. Нині ж бо «святий вечір»!..

3

Біле, біле поле. Ледве видніє шлях, що в'ється й зникає у нічному морозному тумані. Швидко біжать легкі саночки, як тільки можна швидко, – але якою тихою здається та їзда молоденькому мандрівникові! То їде малий школяр додому з далекої школи, – та й спізнилося бідне хлоп'я! Пильно вглядається школярик у тую млу, – чи не мигтять вже вогник де-небудь?.. Ох, як довго їхати! Коли б швидше, коли б ще застати дома вечеру, щоб разом з братами й сестрами їсти кутю та кликати мороза! А у полі мороз таки добре діймає, – школярик міцно тре руки, перебирає ногами, – холодно! Та нема часу кутатись: он, здається, вже рідне село!.. Так, це воно!.. он один за другим виринають з темноти вогники, мигтять веселенько, мов очка дитячі, вони мов вітають хлопчика: «Святий вечір! Святий вечір!».

4

Малесенька тісна кімнатка. Коло стола, при невеличкій лампочці, сидить молода дівчина; вона схилилась над шиттям, над пишною білою шовковою сукнею. Пильна робота! Голка жваво поблискує в швидких руках. Останній вечір перед святами, а сукня балева багатой панни не буде скінчена! У великому магазині були б не прийняли тої роботи, – там і без неї стільки шиття, – а коли б і прийняли, то надто дорого обійшлась би панні та ласка; ну, а бідна швачка взяла роботу – й перед самим святом, та ще мусить і за малу плату бути вдячна! Тихо в хаті, тільки чути проникливий шелест шовку та часом зітхання робітниці. Яка вона самотня тепер, та робітниця, як тихо в її хатині! А колись?.. Робота спинилась, голка випала з рук, і шиття посунулось додолу. Що це? Чи тепер потопати в мріях? Останній вечір! До роботи!

От робота вже й закінчена. Швачка встала, випростала свій зігнутий стан, підійшла до вікна, притулилась чолом до холодної шибки й дивиться втомленими очима на вулицю. В сусідньому будинку видно крізь вікна рух, – маленькі постаті в ясному вбранні, – либонь, там різдвяне деревце вже засвітили. А в другому будиночку тепер видно ясне світло, – вечеряють, либонь... Швачка пильно задивилась на те віконце і на те світло лагідне, на віях у неї затремтіла сльоза... У людей святий вечір!.. А у неї? Ба! у неї теж святий вечір!.. [6].

Післятекстові вправи

5. Виконайте завдання:

- 1) визначте тему кожної частини окремо;
- 2) визначте центральну тему всього твору та запропонуйте назву до нього;
- 3) опишіть емоції персонажів;
- 4) визначте ідею твору (ідея твору – основна думка твору; те, що автор хоче донести до читача).

6. Поставте запропоновані словосполучення у правильній відмінковій формі.

- 1) У (*будинок навпроти*) видно крізь вікна рух – там вже засвітили (*різдвяне деревце*).
- 2) Швачка встала, підійшла до вікна і притулилась чолом до (*холодна шибка*).
- 3) Голка жваво поблискує в (*швидкі руки*).
- 4) Ледве видніє шлях, що в'ється й зникає у (*нічний морозний туман*).
- 5) Швидко біжать (*легкі саночки*), як тільки можна швидко, – але якою тихою здається та їзда (*молоденький мандрівник*)!

- 6) Та радість перелітає з одного обличчя на друге, мигтять, мов зірниця, в очах, бринить (*кришталеві чарочки*), лунає в (*дзвінкий дитячий сміх*).

7. Знайдіть у тексті слова, що позначають такі поняття:

- встигнути прийти, побачити, зустріти тощо – _____;
- жінка, яка професійно шие одяг – _____;
- звучати як відгомін чогось – _____;
- молода незаміжня дівчина – _____;
- особливо серйозно, значуще, важливо – _____;
- посилени, глибокі вдих і видих – _____;
- який відчуває втрату сил – _____;
- який має блідо-жовтий колір – _____.

8. Розпитайте у свого сусіда по парті, як він святкує Різдво, які традиції є в його сім'ї.

9. Складіть привітання з Різдом для Ваших рідних.

Висновки. Залучення у навчальний процес текстів художньої літератури, зокрема на рівні В2, сприятиме формування в іншомовців навичок читання та говоріння, розвиватиме словниковий запас і вміння використовувати нову лексику у процесі комунікативної взаємодії. Запропонований проект заняття (система дотекстових і післятекстових вправ) може служити взірцем для методичних розробок на інші теми через інтегрування художніх текстів, актуальних для опанування на середньому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буднік А. Теоретичні засади сприймання художнього твору студентами-інофонами: лінгвокраїнознавчий аспект. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 169–175.
2. Бурковська О. Термінологія та номенклатура лісівництва в курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 10. С. 113–120.

3. Васильєва Л. Роль художнього тексту в процесі навчання іноземної мови (комунікативна компетенція, комунікативна стратегія). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2008. Вип. 3. С. 223–229.
4. Журавлева Л.С., Зиновьева М.Д. Обучение чтению (на материале художественных текстов). Москва, 1984. 96 с.
5. Ключ до України: міста і люди : підручник / І. Ключковська та ін. Львів : Колір ППО, 2020. Ч. 1. 200 с.
6. Леся Українка. Святий вечір. URL: www.l-ukrainka.name/uk/Prose/SvVechir.html (дата звернення: 1.09.2021).
7. Матрон Е.Д. Художественное произведение на уроках иностранного языка. Москва : Флинта: Наука, 2002. 296 с.
8. Мацюк З. Лінгвокраїнознавчий потенціал художніх творів Романа Іваничука. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2006. Вип. 1. С. 39–41.
9. Образки з Лесиноного життя : навчальний посібник / І. Ключковська та ін. Львів : Галицька видавнича спілка, 2020. 128 с.
10. Процик І. Художні твори як навчальні тексти для читання на заняттях із чужоземцями та система вправ для навчання читання як виду мовленнєвої діяльності (на матеріалі новели «Дитинство» з роману Ю. Яновського «Вершники»). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2010. Вип. 5. С. 61–69.
11. Сірук В. Особливості форм викладу в малій прозі Лесі Українки та А. Кримського. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2015. Вип. 19. С. 217–229.
12. Слесарева И.П. Художественный текст в практическом курсе русского языка для студентов-филологов. *Теория и практика обучения русскому языку иностранных студентов-филологов*. Москва : Русский язык, 1984. С. 57–63.
13. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань : посібник / Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак, Г. Бойко. Київ : Фірма «ІНКОС», 2020. 186 с.
14. Станкевич Н.І. Художній текст для читання в іншомовній аудиторії: вироблення стратегії розуміння. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2009. Вип. 14. С. 202–210.
15. Швець Г. Місце художнього текстового матеріалу в навчальній текстотеці з української мови як іноземної. *IX Міжнародний конгрес україністів. Мовознавство* : збірник наукових статей (До 100-річчя Національної академії наук України). Київ : Видавництво ІМФЕ, 2018. С. 177–186.
16. Швець Г. Текстова категорія інформативності у лінгводидактичному аспекті. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2013. Вип. 8. С. 194–208.
17. Швець Г. Художній текст на різних етапах навчання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 176–179.
18. Шевченко С. Художній текст в курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип. 2. С. 219–221.